

NORGES HØYESTERETT

D O M

Avsagt 13. mai 2019 av Høyesterett i avdeling med

justitiarius Toril Marie Øie
dommer Clement Endresen
dommer Ragnhild Noer
dommer Wenche Elizabeth Arntzen
dommer Cecilie Østensen Berglund

HR-2019-900-A, (sak nr. 19-007393STR-HRET)
Anke over Borgarting lagmannsretts dom 23. oktober 2018

A (advokat Bjørn Stordrange)

mot

Påtalemyndigheten (førstestatsadvokat Trude Stanghelle)

S T E M M E G I V N I N G

- (1) Dommer **Arntzen**: Saken gjelder spørsmål om en unnløstelse av å korrigerer uriktige opplysninger før utførelse er straffbar etter eksportkontrollloven.
- (2) A arbeidet i Forsvaret fra 1977 til han gikk av med pensjon i 2014. Han var saksbehandler i Salgs- og avhendingsseksjonen i Materieellstyringsavdelingen i Divisjon for forsyning i Forsvarets logistikkorganisasjon. A hadde blant annet ansvar for salg av militært sjømateriell.
- (3) A ble 1. juli 2016 tiltalt for grov korrupsjon, grovt utroskap, grovt underslag, grovt tyveri og overtredelse av eksportkontrollloven. Tiltalens post V, som denne saken gjelder, lyder slik:

«Eksportkontrollloven § 5 første ledd nr 4, jf § 2 slik den lød fra 1.7.2005 til 1.10.2015, For ikke å ha gitt opplysninger til Utenriksdepartementet som kreves for å kontrollere at bestemmelsene i loven og forskriftene er fulgt.

Grunnlag er følgende forhold:

I egenskap som nevnt i post I, med ansvar for salg og eksport av fartøyer unnlot A overfor Utenriksdepartementet i forbindelse med eksporten av seks MTB-fartøy i perioden 9. februar – 25. november 2013 og KNM Horten den 26. februar 2014, å orientere Utenriksdepartementet om at tidligere mottatte opplysninger som ble gitt i forbindelse med departementets avgjørelse om lisensplikt for fartøyene etter salget var uriktige, idet reell sluttbruker av fartøyene ikke var det britiske selskapet CAS Global Ltd, slik som oppgitt, men det nigerianske selskapet Global West Vessel Specialist.

Opplysningene var påkrevd for Utenriksdepartementets kontroll av om fartøyene var lisenspliktige etter eksportkontrollforskriften § 7 bokstav c.»

- (4) Oslo tingrett avsa 16. mai 2017 dom med slik slutning for så vidt gjelder straffekravet:

«1. A, født 00.00.1957, dømmes for overtredelse av straffeloven 1902 § 276a jfr. § 276b, straffeloven 1902 § 275 første og annet ledd jfr. § 276, overtredelse av straffeloven 1902 § 255 jfr. § 256, overtredelse av straffeloven 1902 § 257 jfr. § 258 og overtredelse av eksportkontrollloven § 5 første ledd nr. 4 jfr. § 2 slik eksportkontrollloven var fra 1.7.2005 til 1.10.2015, jfr. straffeloven 1902 § 62 til fengsel i 4 – fire – år og 8 – åtte – måneder.»

- (5) Han ble videre dømt til å betale erstatning og til å tåle inndragning.
- (6) A anket dommen til Borgarting lagmannsrett. Anken gjaldt lovanvendelsen, bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet og straffutmålingen for alle tiltaleposter. Anken ble delvis henvist, blant annet gjaldt dette anken over domfellelsen for post V. Lagmannsretten, som i medhold av straffeprosessloven § 352 var satt med lagrette under ankeforhandlingen, avsa 23. oktober 2018 dom med slik domsslutning vedrørende straffekravet:

«1. A, født 00.00.1957, dømmes for overtredelse av straffeloven 1902 § 276 a, jf. § 276 b, straffeloven 1902 § 275 første og andre ledd, jf. § 276, straffeloven 1902 § 255, jf. § 256, og eksportkontrollloven § 5 første ledd nr. 4, jf. § 2, samt for de forhold han er rettskraftig dømt for i Oslo tingretts dom av 16. mai 2017,

jf. straffeloven 1902 § 62 første ledd, til fengsel i 4 – fire – år og 3 – tre – måneder.»

- (7) Han ble på ny også dømt til å betale erstatning og til å tåle inndragning.
- (8) A har anket til Høyesterett. Anken gjelder lovanvendelsen under tiltalens post V, saksbehandlingen i tilknytning til rettsbelæringen og straffutmålingen. Bare anken over lovanvendelsen er tillatt fremmet til behandling i Høyesterett.
- (9) *Mitt syn på saken*
- (10) Saken gjelder overtredelse av eksportkontrollregelverket, og jeg gir først en kort oversikt over relevante deler av dette.
- (11) Etter eksportkontrollloven § 1 kan det gis bestemmelser om at visse varer ikke kan føres ut av norsk tollområde uten særskilt tillatelse (lisens). Slike bestemmelser ble gitt ved forskrift 10. januar 1989 til gjennomføring av utførselsreguleringen for strategiske varer, tjenester og teknologi. Denne forskriften er videreført i forskrift 19. juni 2013 om eksport av forsvarsmateriell, flerbruksvarer, teknologi og tjenester. Frem til en innskjerping av regelverket i september 2014 var det ingen innholdsmessige forskjeller i disse to eksportkontrollforskriftene av betydning for vår sak. I det følgende viser jeg til 2013-forskriften slik den lød før nevnte innskjerping.
- (12) I medhold av forskriften § 3 og § 4 har Utenriksdepartementet utarbeidet lister over lisenspliktige varer, blant annet militært materiell. Demilitariserte fartøy vil etter omstendighetene ikke være omfattet av disse listene.
- (13) Sentralt i saken står den såkalte «catch all»-bestemmelsen i forskriften § 7 bokstav c, der det heter at det i tillegg til varer på de nevnte listene, er lisensplikt for utførsel av «enhver vare ... til militær bruk til områder hvor det er krig eller krig truer eller til land hvor det er borgerkrig». Lisensplikten etter denne bestemmelsen omfatter også demilitarisert forsvarsmateriell.
- (14) Utenriksdepartementet er lisensmyndighet og avgjør i tvilstilfeller om en ytelse er lisenspliktig eller ikke, jf. forskriften § 3 første og andre punktum.
- (15) Flere av tiltalepostene gjelder As rolle i forbindelse med Forsvarets salg av seks tidligere motortorpedobåter (MTB'er) og det tidligere forsyningsskipet KNM Horten i 2012. Kontraktene ble inngått med CAS Global Ltd (CAS), som er et britisk sikkerhetselskap med kontorer i blant annet London og Nigeria.
- (16) Før MTB'ene ble overtatt av kjøper, ble de demilitarisert ved Forsvarets marinebase på Haakonvern. De ble deretter ombygget for å få et «sivilt» utseende. A holdt Utenriksdepartementet orientert om ombyggingsplanene.
- (17) Etter avtale med Utenriksdepartementet innhentet A en sluttbrukererklæring fra CAS vedrørende de seks MTB'ene. I denne sluttbrukererklæringen, som ble videreformidlet til Utenriksdepartementet, står det blant annet:

«CAS-Global Limites as a wholly owned UK company would be the vessels owners and as such these vessels would be registered under the UK flag and be operated under UK jurisdiction whilst conducting the fishery protection operations.»

- (18) Basert på denne sluttbrukererklæringen og informasjonen om ombygging av fartøyene konkluderte Utenriksdepartementet i januar 2012 med at utførselen av fartøyene ikke «vil utløse lisensplikt».
- (19) Etter å ha mottatt tilsvarende sluttbrukerinformasjon om fartøyet KNM Horten, kom Utenriksdepartementet i oktober 2012 til at det heller ikke var lisensplikt for dette fartøyet.
- (20) Det er på det rene at CAS fungerte som et stråselsskap, og at fartøyene endte i Nigeria hos det nigerianske selskapet Global West Specialist Agency Limited («Global West»), etter først å ha blitt transportert til Storbritannia.
- (21) Det er ikke holdepunkter for at A var kjent med at Global West var den reelle sluttbruker da sluttbrukererklæringene ble videreformidlet til departementet. Han ble imidlertid kjent med dette før fartøyene forlot Norge. I tilknytning til straffutmålingen uttaler lagmannsretten:

«Det følger av lagrettens kjennelse at A forut for at fartøyene ble eksportert fra Norge, forsettlig holdt tilbake informasjon overfor UD om at CAS ikke var reell kjøper og sluttbruker av MTB'ene og KNM Horten. Dette var informasjon som han visste var nødvendig for at UD skulle kunne foreta en riktig vurdering av saken. A var også klar over at han pliktet å gi en korrekt informasjon. Et poeng i denne sammenheng er at A ikke behøvde å vite at det var Global West som var reell sluttbruker. Det er tilstrekkelig at han var fullt klar over at CAS ikke var reell sluttbruker, og at opplysningen i sluttbrukererklæringen følgelig var feil. Det er på det rene at A heller ikke gav beskjed til noen andre i Forsvaret om at opplysningen om sluttbruker måtte korrigeres overfor UD.»

- (22) Spørsmålet i saken er om As unnlattelse av å korrigere sluttbrukeropplysningene overfor Utenriksdepartementet før fartøyene forlot norsk tollområde, er straffbar.
- (23) Eksportkontrollloven § 5 har følgende straffebestemmelse:

«Dersom forholdet ikke rammes av strengere straffebud, straffes med bøter eller med fengsel inntil fem år eller med begge deler den som:

- 1. utfører varer, teknologi eller tjenester i strid med denne lov eller forskrift som er gitt i medhold av den, eller**
- 2. overtrer noe vilkår som er satt i medhold av denne lov, eller**
- 3. muntlig eller skriftlig gir uriktige opplysninger om forhold som er av betydning for adgangen til å utføre varer, teknologi eller tjenester når det skjer**
 - a. i erklæring avgitt til bruk for offentlig myndighet eller noen som handler på vegne av offentlig myndighet, i anledning av utførsel eller søknad om tillatelse til utførsel,**
 - b. i erklæring som skal sette en annen i stand til å gi slik erklæring som er nevnt under punkt a, eller**
- 4. på annen måte overtrer bestemmelser som er gitt i eller i medhold av denne lov.**

Uaktsom overtredelse som nevnt i første ledd, straffes med bøter eller fengsel inntil to år.»

- (24) Det fremgår av sammenhengen i bestemmelsen at skyldkravet etter første ledd er forsett.

- (25) Tiltalen er tatt ut etter eksportkontrollloven § 5 første ledd nr. 4, jf. § 2 første ledd om eksportørens plikt til å «gi departementet den bistand og de opplysninger som kreves» for å kontrollere at eksportregelverket blir fulgt. Det er disse bestemmelsene som ligger til grunn for lagmannsrettens fellende dom. Under saksforberedelsen for Høyesterett er det reist spørsmål om å henføre forholdet direkte under § 5 første ledd nr. 3. Ingen av partene har hatt prosessuelle innsigelser til dette, og heller ikke jeg kan se at bruken av denne straffebestemmelsen medfører at det straffbare forholdet endrer karakter, jf. straffeprosessloven § 38.
- (26) Jeg finner det klart at unnlatsen av å korrigere opplysningene om den reelle sluttbruker rammes av eksportkontrollloven § 5 første ledd nr. 3.
- (27) Eksportkontrollloven retter seg mot selve den fysiske utførelsen av ulike ytelser. Plikten til å gi departementet korrekte opplysninger om forhold av betydning for utførselsadgangen, må da gjelde frem til utførselstidspunktet.
- (28) Opplysninger om sluttbruker er nødvendig for departementets vurdering av om en utførsel er lisenspliktig etter blant annet «catch all»-bestemmelsen i forskriften § 7 bokstav c. Som det fremgår av lovens ordlyd, er det opplysninger avgitt «i anledning av utførsel eller søknad om tillatelse til utførsel» som rammes. Det er med andre ord ikke noe krav om at opplysningene må være gitt som ledd i en *søknad* om lisens. Jeg minner i denne forbindelse om departementets rolle også med hensyn til å avgjøre om en vare er lisenspliktig, jf. forskriften § 3 andre punktum.
- (29) Forsvarer har anført at rene unnlatelser ikke omfattes av straffebestemmelsen. Så lenge opplysningene i de tidligere sluttbrukerklæringene som A fremskaffet, ble stående ukorrigert, dreier det seg i vår sak imidlertid ikke om rene unnlatelser. På utførselstidspunktet hadde departementet all grunn til å stole på opplysningene om at CAS var den reelle sluttbruker. Det var da ingen foranledning til å revurdere de tidligere avgjørelsene om at utførsel av fartøyene ikke var lisenspliktig. Etter mitt syn faller dette typetilfellet naturlig inn under bestemmelsens ordlyd.
- (30) Det fremgår for øvrig av forarbeidene til § 5 første ledd nr. 3 at bestemmelsen også må anses å ramme de tilfeller hvor det fra starten av «forsettlig holdes eller søkes holdt tilbake opplysninger som er av betydning for adgangen til å utføre varer, tjenester og teknologi», jf. Ot.prp. nr. 9 (1987–1988) side 19. Eksportøren plikter med andre ord å gi både riktige og fyllestgjørende opplysninger av betydning for utførselsadgangen. Dette må utvilsomt gjelde i en situasjon der det følger av sammenhengen at mottakeren legger til grunn at alle relevante opplysninger er gitt, jf. HR-2019-599-A avsnitt 45 om falsk forklaring etter straffeloven 1902 § 166.
- (31) Jeg kan ikke se at klarhetskravet i EMK artikkel 7 er til hinder for domfellelse, slik dette kravet er gjengitt i Rt-2009-780 avsnitt 21. I EMDs storkammerdom 20. oktober 2015 *Vasiliauskas mot Litauen*, er rettstilstanden oppsummert i avsnittene 154–155. I avsnitt 155 heter det:

«The Court reiterates that however clearly drafted a legal provision may be, in any system of law, including criminal law, there is an inevitable element of judicial interpretation. There will always be a need for elucidation of doubtful points and for adaptation to changing circumstances. Indeed, in the Convention States, the progressive development of the criminal law through judicial interpretation is a well-entrenched and

necessary part of legal tradition. Article 7 of the Convention cannot be read as outlawing the gradual clarification of the rules of criminal liability through judicial interpretation from case to case, provided that the resultant development is consistent with the essence of the offence and could reasonably be foreseen ...»

- (32) At innholdet i straffebestemmelser må kunne klargjøres fra sak til sak, er altså en naturlig del av juridisk metode. Forutsetningen er likevel at bestemmelsens kjerne etter denne tolkningsprosessen forblir den samme slik at hensynet til forutberegnelighet ivaretas.
- (33) Av de grunner jeg tidligere har redegjort for, mener jeg at rettstilstanden etter eksportkontrollloven § 5 første ledd nr. 3 er tilstrekkelig klar og forutsigbar til å tilfredsstillende kravene i EMK artikkel 7 i vår sak.
- (34) Min konklusjon er etter dette at A er dømt med rette for forholdet, men at han skal dømmes for overtredelse av eksportkontrollloven § 5 første ledd nr. 3.
- (35) Jeg stemmer for denne

D O M :

I lagmannsrettens dom, domsslutningen punkt 1, gjøres den endring at A, født 00.00.1957, i stedet for overtredelse av eksportkontrollloven § 5 første ledd nr. 4, jf. § 2, dømmes for overtredelse av eksportkontrollloven § 5 første ledd nr. 3.

(36)	Dommer Endresen:	Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
(37)	Dommer Noer:	Likeså.
(38)	Dommer Østensen Berglund:	Likeså.
(39)	Justitiarius Øie:	Likeså.
- (40) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

I lagmannsrettens dom, domsslutningen punkt 1, gjøres den endring at A, født 00.00.1957, i stedet for overtredelse av eksportkontrollloven § 5 første ledd nr. 4, jf. § 2, dømmes for overtredelse av eksportkontrollloven § 5 første ledd nr. 3.